

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Філологічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор із науково-
педагогічної роботи

Михальченко Н. В.

«28» серпня 2024 р.

**ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ОБРАЗОТВОРЧОГО ТА ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ**

Ступінь бакалавра
Спеціальність 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійна програма Логопедія. Спеціальна психологія

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Білюк Олена Геннадіївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної освіти.

РЕЦЕНЗЕНТ: Соломка Ірина Анатоліївна, директор комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр № 1» Миколаївської міської ради, член президії ГО «Асоціація практикуючих логопедів України»

Програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної освіти

Протокол від «26» серпня 2024 року № 1

В. о. завідувача кафедри спеціальної освіти (Світлана КАРСКАНОВА)

Програму погоджено з гарантом ОП (Вікторія КИСЛИЧЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «27» серпня 2024 року № 12

Голова навчально-методичної комісії (Ольга ДЕМ'ЯНЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2024 року № 11

Голова навчально-методичної комісії (Наталія МИХАЛЬЧЕНКО)

Анотація. У програмі обґрунтовано процес формування у студентів професійної компетенції в галузі методики трудового навчання та організації навчання образотворчому мистецтву в спеціальній (корекційній) школі VIII виду для дітей з ТПМ. Значна увага в програмі приділена висвітленню сутності поняття «Спеціально-методична професійна компетентність вчителя-логопеда у сфері інклюзивного навчання» і необхідні навички та вміння асистента, вчителя, вихователя щодо визначення сутності соціальних проблем та розглядаються механізми вироблення, прийняття та реалізації нових педагогічних систем освіти для осіб з особливими потребами.

Ключові слова: компетентнісний підхід, загальні і фахові спеціально методичні компетентності, вчитель-логопед, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами

Abstract. The relevance of development of educational programs for preparing of future teacher-speech therapists on competency-based approach is stated in the program; Special methodology for educational and labor navchannya, identified a pressing social need in correctional education specialists, capable of performing in a professional manner different activities as in terms of special educational institutions, and in a general area. Much attention is paid to the nature of the concept of "professional competence of teacher-speech therapists in inclusive education" as an integrated personality trait of future teacher-speech therapists.

Keywords: specially methodical competences. competence approach, general and professional competence, teacherspeech therapists, inclusive education, children with psychophysical development disorders.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни **«Спеціальна методика образотворчого та трудового навчання»** складена відповідно до Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта, освітньої програми: Логопедія. Спеціальна психологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є соціальна та навчально-виховна діяльність асистента, вчителя-логопеда, вчителя-дефектолога, вчителя спеціальної освіти з дітьми, які потребують особливих умов навчання та розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки: загальна, спеціальна педагогіка, історія спеціальної і загальної педагогіки, вікова психологія, соціальна психологія, логопедія, психодидактика, спеціальні методики навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення, методики початкового навчання.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

1.1. Мета засвоєння дисципліни: «Спеціальна методика образотворчого та трудового навчання» є надання теоретичних знань з предмету, що забезпечує професійну підготовку логопедів. Увага студентів концентрується на особливих завданнях образотворчої та трудової діяльності в умовах як спеціального так й інтегрованого навчального середовища. Успішному вирішенню цих завдань сприяє сама природа образотворчої та трудової діяльності, оскільки зачіпає складний комплекс вмінь, навичок, інтелектуальних операцій аномальної дитини, що забезпечить підготовку кваліфікованих фахівців з корекційної освіти для спеціальних та загальноосвітніх дошкільних та шкільних установ.

Професійні цілі засвоєння дисципліни: майбутній фахівець має оволодіти прийомами і методами педагогічної роботи, спрямованої передусім на усунення та послаблення у дітей з порушеннями розвитку психофізичних недоліків, формування у них позитивних особистісних якостей.

1. 2. Завдання вивчення дисципліни: «Спеціальна методика образотворчого та трудового навчання» **методичні:** сформувати у студентів принцип професійної компетентності у вивченні загальних питань з методики образотворчого навчання у дітей з психофізичними та мовленнєвими порушеннями ;

пізнавальні: ознайомитися з державною системою спеціальних навчально-виховних закладів, яка пройшла складний і тривалий шлях свого розвитку і відіграє суттєву роль у підготовці дітей з порушеннями психофізичного розвитку до самостійного життя;

практичні: навчити студентів користуватися прийомами і методами зображувальної діяльності у своїй практичній роботі, вміти формувати у зазначеної категорії дітей позитивні особистісні якості. Використання образотворчої діяльності в дидактичних цілях, з метою виправлення недоліків пізнавальної, мовленнєвої, емоційної, рухової сфер (передусім моторики рук), розвитку в учнів аналітико-синтетичної діяльності, порівняння, узагальнення, удосконалення вміння орієнтуватися в завданнях, планувати свою роботу, послідовно виконувати малюнок.

1.3. Програмні результати навчання:

ПРН1. Застосовувати отримані знання в галузі спеціальної та інклюзивної освіти при вирішенні навчально-виховних та науково-методичних завдань з врахуванням вікових та індивідуально-типологічних відмінностей учнів, соціально-психологічних особливостей учнівських груп та конкретних психолого-педагогічних ситуацій; **ПРН2.** Організовувати і проводити психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку;

ПРН3. Вирішувати питання, пов'язані з комплектуванням та організацією діяльності спеціальних навчально-виховних закладів, здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями мовлення, інтелекту, зору, слуху, опорно-рухових функцій і проводити з ними корекційно-педагогічну роботу на основі диференційованого та індивідуального підходу;

ПРН4. Здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, планувати та проводити з ними корекційно-розвивальну роботу на основі диференційованого та

індивідуального підходу; **ПРН5.** Сприяти соціальній адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку; готувати їх до суспільної та виробничої діяльності; **ПРН6.** Організувати колектив дітей з порушеннями психофізичного розвитку та інтегрованого колективу; **ПРН7.** Здійснювати педагогічний супровід дітей з особливостями психофізичного розвитку в ролі асистента вчителя інклюзивного класу; **ПРН8.** Використовувати різноманітні методи та форми виховної роботи, прогресивні прийоми керівництва навчальною, трудовою та суспільною діяльністю учнів; **ПРН9.** Використовувати сучасні технічні засоби навчання і виховання, спеціальну апаратуру; **ПРН10.** Співпрацювати з батьками дітей, особами, які їх замінюють, спеціалістами інших галузей (медиками, психологами, вчителями, вихователями); **ПРН16.** Володіти культурою спілкування, його формами, способами, вербальними і невербальними засобами.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти оволодівають компетентностями:

1.3.1. Загальнопредметні використовувати:

ЗК-1.3. Функціонально-поведінкова компетентність в спеціальній освіті. Здатність до виконання власних професійно-функціональних обов'язків; уміння дотримуватись норм загальнолюдського і професійного етикету; здатність виявляти чесність, порядність, принциповість, толерантність під час освітньої та професійної діяльності; досвід відповідального і сумлінного ставлення до виконання своїх професійних обов'язків). **ЗК-1.4.**

Соціокультурна. Здатність застосовувати знання, пов'язані із соціальною структурою та національною специфікою суспільства, з особливостями соціальних ролей; здатність до орієнтування у соціальних ситуаціях, розуміння соціального контексту художніх творів. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо; спроможність ідентифікувати себе з цінностями професійного середовища; наявність професійної позиції фахівця-дефектолога, вихователя дітей із порушеннями психофізичного розвитку, асистента вчителя. Здатність до цінування та повага до різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних національностей та різних розумових здібностей, толерантне ставлення до їхньої культурної спадщини, індивідуальних особливостей. Знання найвидатніших культурних здобутків України; уміння застосовувати культурологічні знання на практиці; естетичний досвід. **ЗК-1.6. Адаптивна.** Здатність до адаптації в корекційно-педагогічному середовищі та дії в нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають корекційне навчання, розвиток і виховання та навчальну реабілітацію дітей дошкільного, шкільного віку і підлітків, спілкування з їхніми батьками, комунікації з адміністрацією школи й колегами.

ЗК-3.3. Здоров'язбережувальна компетентність. Здатність ефективно вирішувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного) як власного, так і оточуючих. Здатність застосовувати знання, вміння, цінності і досвід практичної діяльності з питань культури здоров'я та здорового способу життя, готовність до здоров'язбережувальної діяльності в корекційно-освітньому, навчально-реабілітаційному середовищі та створення психолого-педагогічних умов для формування здорового способу життя дітей з особливими освітніми потребами. **ЗК-3.4. Інформаційно-комунікаційна (відповідно нозології).** Здатність до застосування сучасних засобів інформаційних і комп'ютерних технологій, невербальних засобів комунікації з урахуванням психофізичного порушення дитини задля розв'язання реабілітаційних, корекційних, реабілітаційних і комунікативно-мовленнєвих задач у професійній діяльності фахівця-дефектолога, вихователя, асистента вчителя й у повсякденному житті.

ЗК-3.5. Загальнонавчальна. Здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, зокрема, інноваційними методичними підходами, сучасними системами, методиками, технологіями навчання, розвитку й виховання дітей дошкільного і шкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку; чинним нормативним забезпеченням спеціальної освіти тощо. **ЗК-3.6. Інформаційно-аналітична.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу, систематизації й узагальнення інформації, зокрема корекційно-педагогічної (за всіма нозологіями), з різних джерел та формулювання логічних висновків.

1.3.2. Фахові СК.-1 Теоретико-методологічна. Здатність до застосування знань провідних гуманістичних теорій, концепцій, вчень щодо виховання і навчання осіб з обмеженими психофізичними можливостями; здатність відстоювати власні корекційно-педагогічні,

навчально-реабілітаційні переконання, дотримуватись їх у житті та професійній діяльності.

СК.-2 Спеціально-методична (відповідно нозології). Здатність до застосування психолого-педагогічних, корекційно-методичних та фахових знань; вміння відбирати і систематизувати діагностичний, корекційно-педагогічний матеріал з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей тих, хто навчається; здатність застосовувати відповідні методи, прийоми, форми, засоби реабілітації і корекційного навчання та виховання; досвід організації корекційно-педагогічного і навчально-реабілітаційного процесів; формування системи дидактико-методичних знань і умінь; здатність удосконалювати власну професійну діяльність. Здатність здійснювати освітньо-корекційний процес з урахуванням психофізичних, вікових особливостей та індивідуальних освітніх потреб осіб з порушеннями розвитку (мовлення, слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату тощо) в спеціальних та інклюзивних дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах; реабілітаційних установах тощо.

СК.-3 Комунікативно-педагогічна (відповідно нозології). Здатність до застосування знань основних принципів, правил, прийомів і форм педагогічної комунікації; вміння використовувати різноманітні інформаційні джерела та способи отримання інформації у професійних цілях, продумано й виважено будувати процес корекційно-педагогічного спілкування; здатність налагоджувати продуктивну професійно-корекційну і навчально-реабілітаційну взаємодію, суб'єкт-суб'єктну комунікацію.

СК.-4 Проектувальна (загальна та з урахуванням нозології). Здатність до застосування знань основних видів і технологічних підходів до планування власної професійно-корекційної діяльності відповідно до порушень психофізичного розвитку та з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей особи; вміння здійснювати поточне планування, визначати умови його практичної реалізації, вміння планувати, організовувати і результативно здійснювати корекційно-педагогічний процес у загальноосвітніх та спеціальних закладах освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного та шкільного віку.

СК.-5 Організаційна (відповідно нозології) Здатність до застосування знань основних правил організації навчального, корекційного, навчально-реабілітаційного процесів; вміння раціонально організовувати власну корекційно-педагогічну діяльність, самостійно контролювати її результативність, удосконалювати систему самоорганізації на основі сучасних корекційно-педагогічних технологій.

СК.-6. Психологічна компетентність (відповідно нозології). Здатність до застосування сучасних знань про особливості розвитку дитини як суб'єктів навчального, корекційно-освітнього і навчально-реабілітаційного процесів на основі знань та умінь про їхні вікові, індивідуальні особливості та соціальні чинники розвитку і дизонтогенезу. Складниками психологічної компетентності є диференціально-психологічна, спеціально-психологічна, нейропсихологічна, психолінгвістична тощо. Здатність до застосування знань про психологічні механізми навчання та виховання дитини задля забезпечення спрямованої соціалізації та інтеграції особистості з порушеннями психофізичного розвитку.

СК.-8. Корекційно-зорієнтована компетентність. Здатність виконувати корекційну навчально-виховну роботу з профілактики, подолання вад психофізичного розвитку дітей з психофізичними порушеннями (залежно від нозології) у навчально-виховному, реабілітаційному процесі незалежно від типу закладу і форми організації навчально-виховної діяльності. Володіння засобами та методами корекції пізнавальних психічних процесів, мовлення, сенсорних порушень, порушень опорно-рухових функцій, емоційно-вольової сфери в процесі виховання дітей. Здатність корекційно спрямовувати діяльність дитячого колективу, в якому є дитина/діти з психофізичними порушеннями. Здатність організовувати інклюзивний дитячий колектив, створювати в ньому умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої суспільної інтеграції. Здатність здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з інвалідністю в різних типах закладів підпорядкованих МОН, МООЗ, Мін. праці та соціальної політики.

Курс базується на основі знань засвоєних раніше нормативних дисциплін спеціальності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредита ECTS.

Мова викладання – українська.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Малювання як засіб корекції вад.

Тема 2. Малювання як засіб емоційно-естетичного виховання й розвитку освіти дітей з обмеженими пізнавальними можливостями.

Тема 3. Малювання як засіб педагогічної діагностики учнів.

Тема 4. Інтерес до малювання і тематика малюнків.

Тема 5. Зорово-рухова готовність до образотворчої діяльності.

Тема 6. Пропедевтичний період навчання малюванню.

Тема 7. Формування загальнонавчальних умінь і навичок на уроках трудового навчання у молодших класах.

Тема 8. Основні форми організації трудового навчання.

Тема 9. Структура уроку праці в молодших класах.

3. Рекомендована література

Базова

1. ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ <https://mon.gov.ua/ua>
2. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. - 2-е вид., випр. -К., 2017.
4. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. - К., 2019.
5. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. - 2-е вид., випр. -К., 2017.
6. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. - К., 2015, 2016, 2017.
7. Виховання і навчання дітей в допоміжній школі / За ред. В. В. Воронкової. - К., 2004.
8. Виховання і навчання дітей в допоміжній школі: Посібник для вчителів і студентів дефектол. фак. пед. ін-тів / За ред. В. В. Поронкової. - К., 2004.
9. Гаврілушкіна О. П. Розвиток образотворчої діяльності розумово відсталих дітей дошкільного віку // Особливості розвитку і виховання дітей дошкільного віку з порушеннями слуху та інтелекту / Под ред. Л. П. Носкової. - М., 1984.
10. Грошенко І. А. Заняття образотворчим мистецтвом в допоміжній школі: Кн. для вчителя. - К., Грошенко І. А. Колір в малюнках учнів допоміжної школи: Питання олигофренопедагогіки. - К., 2002.
11. Грошенко І. А. Навчально-виховні та корекційно-розвивальні цілі уроків малювання в допоміжній школі // Дефектологія. - 2001. - № 3.
12. Грошенко І. А. Навчання учнів I-IV класів допоміжної школи / За ред. В. Г. Петрової. - Л., 2003.
13. Грошенко І. А. Про ступінь готовності учнів допоміжної школи до образотворчої діяльності // Дефектологія. - 2000. - № 6. - С. 35-41.
14. Грошенко І. А. Уроки малювання в I-VI класах допоміжної школи. - К., 2005.
15. Грошенко І.А. Корекційно-розвивальна спрямованість навчання малюванню в допоміжній школі: Психологічні проблеми корекційної роботи в допоміжній школі / За ред. Ж. І. Шиф, В. Г. Петрової, Т. Н. Головіної. - Л., 2000.
16. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О.Л.Кононко, З.П.Плохій, А.М.Гончаренко та ін. - К., 2015.
17. Сухоруков Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі – К., 2012. – 376 с.

Допоміжна

18. Актуальні питання теорії і практики корекційної педагогіки: Міжвузівський збірник наукових праць. - К., 2007.
19. Виготський Л. С. Проблеми дефектології / Упоряд., Авт. вступ. ст. і бібліогр. Т. М. Ліфанова. -К., 2005.
20. Виготський Л. С. Собр. соч.: У 6 т. - Т. 5. Основи дефектології / Под ред. Т. А. Власової. - К., 2003.

21. Гаврілушкіна О. П. Організація підготовчого періоду до навчання розумово відсталих дошкільників образотворчої діяльності // Дефектологія. -2005. - № 3.
22. Гаврілушкіна О. П. Про деякі особливості образотворчої діяльності розумово відсталих дошкільників // Дефектологія. - 1972. - № 1.
23. Головіна Т. Н. Недоліки просторового орієнтування у розумово відсталих учнів і корекційна вплив занять малюванням на її розвиток: Психологічні питання корекційної роботи в допоміжній школі / За ред. Ж. І. Шиф. - М., 1972.
24. Головіна Т. Н. Образотворча діяльність учнів допоміжної школи. - М., 1974.
25. Головіна Т. Н. Розвиток просторового аналізу у розумово відсталих дітей та деякі шляхи корекції його недоліків / За ред. Ж. І. Шиф, В. Г. Петрової, Т. Н. Головіної. -Л., 2000.
26. Головіна Т.М. До питання про корекційної роботи з кольором в молодших класах допоміжної школи // Психологічні питання корекційної роботи в допоміжній школі / За ред. Ж. І. Шиф, Т. М. Головіної. - К., 2007.
27. Дошкільне виховання аномальних дітей: Кн. для вчителя і вихователя / Под ред. Л. П. Носкової. - К., 2003.
28. Дульнев Г. М. Навчально-виховна робота в допоміжній школі / За ред. Т. А. Власової, В. Г. Петрової. - К., 2001.
29. Ек В.В. Урок в допоміжній школі // Актуальні проблеми олігофренопедагогіки. - К., 2008.
30. Естетичне виховання в допоміжній школі / За ред. Т. М. Головіної,. - К., 2002.
31. Забрамная С. Д. Психолого-педагогічна діагностика розумового розвитку дітей. - К., 2005.
32. Ігнат'єв Є.І. Психологія образотворчої діяльності. - К., 2001.
33. Катаєва О.О., Стребелева Є.А. Дидактичні ігри та вправи у навчанні розумово відсталих дошкільників. - Л., 2003.
34. Катаєва О.О., Стребелева Є.А. Дошкільна олігофренопедагогіка - К., 2008.
35. Кащенко В. П. Педагогічна корекція. - К., 2004.
36. Комарова Т. С. Образотворча діяльність в дитячому садку - М 2000.
37. Комарова Т. С. Формування графічних навичок у дошкільників. - К., 2010.
38. Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями у розвитку / За ред. Б. П. Пузанова. - Х., 2008.
39. Корекційне навчання як основа особистісного розвитку аномальних дошкільнят / Под ред. Л. П. Носкової. - Л., 2009.
40. Кузін В. С. Методика викладання образотворчого мистецтва в І-ІІІ класах. - К., 2009.
41. Кузін В. С. Образотворче мистецтво та методика її викладання у початкових класах. - К., 2004.
42. Кузнєцова Г. В. Образотворча діяльність як засіб корекції рухів руки у дітей дошкільного віку, які страждають різними формами дитячого церебрального паралічу: Автореф. дис. ...канд. пед. наук. - К., 2000.
43. Лубовський В. І. Розвиток словесної регуляції дій у дітей (у нормі і патології). - К., 2008.
44. Міловський С. М. Про корекційні можливості естетичного виховання учнів допоміжної школи // Дефектологія. - 2000. - № 4. - С. 55-62.
45. Морозова Н. Г. Формування пізнавальних інтересів у аномальних дітей (порівняно з нормою). - К., 2009.
46. Мухіна В. С. Образотворча діяльність дитини як форма засвоєння соціального досвіду. - Х., 2001.
47. Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку: (олігофренопедагогіка): Учеб. посібник для студ. вищ. і середн. пед. навчальних закладів / За ред. Б. П. Пузанова. - М., 2000.
48. Навчання учнів І-ІV класів допоміжної школи / Під ред В. Г. Петрової. - К., 2002; 2003.
49. Петрова Б. Г., Беякова І. В. Хто вони, діти з відхиленнями у розвитку? - К., 2008.
50. Петрова В. Г. Розвиток мовлення учнів допоміжної школи. - К., 2007.

51. Пінський Б. І. Психологічні особливості діяльності розумово відсталих школярів. - Х., 2002.
52. Пінський Б. І. Формування рухових навичок учнів допоміжної школи. - Х., 2007.
53. Сакуліна Н. П. Аналіз малювання // Про педагогічне вивчення проблеми корекційної роботи в допоміжній школі / За ред. Л. В. Занкова. - К., 2003.
54. Сакуліна Н.П. Малювання в дошкільному дитинстві. - Х., 2005.
55. Сластенін В.А., Ісаєв І.Ф., Міщенко О.І., Шиянов Є.М. Педагогіка: Навч. посібник. - Х., 2008.
56. Спеціальна педагогіка: Учеб. посібник / Под ред. Н. М. Назарової. - Х., 2000.
57. Теорія і методика образотворчої діяльності в дитячому саду. - К., 2005.
58. Цікото Г. Б. Особливості виконання розумово відсталими дітьми дошкільного віку ігрових завдань, що вимагають сприйняття кольору // Психологічні питання корекційної роботи в допоміжній школі / За ред. Ж. І. Шиф. - К., 2002. - С. 92-112.
59. Шилова Є.А. Розвиток мовлення молодших школярів з інтелектуальною недостатністю в процесі діяльності (на прикладі уроків образотворчого мистецтва): Навч. посібник. - Л, 2007.
60. Щербакова К. В. Формування образотворчих навичок в учнів 1-3 класів допоміжної школи // Дефектологія. - 2005. - № 5.
- 61.

5. Інформаційні ресурси

- <http://www.logopedia.nm.com/>;
- <http://www.pedlib.ru/Books/>;
- <http://www.logopedshop.com/>.

6. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

- 7. Засоби діагности успішності навчання: малюнки, творчі поробки, КР, поточний та підсумковий контроль, тести, індивідуальні завдання, відео кейси, портфоліо.**